

DOSYA: 12 HAZİRAN SEÇİMLERİ

Demokratikleşme Evreni Barış ve Refaha Ulaştırır mı?

Prof. Dr. Mustafa Aydın

Dünyadaki yönetimlerin demokratikleşme yönünde evrilmesinin nedenleri ve bunun ortaya çıkartmakta olduğu sonuçlar.

12 Haziran Türk Siyasal Hayatının Nadir Seçimlerinden Biridir

Prof. Dr. Hasan Bülent Kahraman

12 Haziran seçimleri önümüzdeki dönemde ortaya çıkacak siyasal gelişmelerin nüvesini içinde barındırıyor.

Batı Tipi Bir Anayasaya Kavuşabilecek miyiz?

Prof. Dr. Mehmet Akad

Her 10 yılda bir yapılan anayasalardan farklı olarak, bu kez 30 yıllık bir aradan sonra yine bir Anayasa hazırlık dönemine giriyoruz.

Seçim Bölgesi Barajları ve Bütçe Politikası

Prof. Dr. Orhan Şener

Seçim bölgesi barajı ve kontenjan sınırlamalarıyla temsilde adaletten vazgeçildi.

Seçmen Kendini Yormayacak Lider İstiyor

Özge Ercan

Karikatürist, mizahçı, şair, yazar Metin Üstündağ
12 Haziran Genel Seçim sonuçlarını değerlendirdi.

SEÇİM BÖLGESİ BARAJLARI VE BÜTÇE POLİTİKASI

Prof. Dr. Orhan ŞENER

Khas öğretim üyesi

Temsilde adaletin sağlanması, günümüz demokrasilerinin kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Anayasa'ya göre temsilde adalet ile yönetimde istikrar ilkelerinin birlikte sağlanması gerekiyor. Anayasa'nın bu kuralı 12 Eylül Anayasası ile -sol partilerin ve etnik azınlıkların parlamentoya girmelerini önlemek amacıyla- yüzde 10 ülke, seçim bölgesi barajı ve kontenjan sınırlamalarıyla temsilde adaletten vazgeçildi.

Batı demokrasilerinde Türkiye'den sonra en yüksek baraj yüzde 7 oranıyla Rusya'da uygulanmakta olup, bu ülkede de mecliste temsil edilemeyen oyların sayısı oldukça yüksektir. Birçok Batı demokrasilerinde ise yüzde 2 ile 4 arasında değişen barajlar uygulanıyor. Avrupa'da en yüksek baraj olan yüzde 5, Almanya ve Belçika'da uygulanmakta olup, yüzde 4 barajını uygulayan ülkelere örnek olarak Estonya, Gürcistan, Moldova, Polonya ve Çek Cumhuriyeti gösterilebilir.

Buna karşın, Avusturya, Bulgaristan, İtalya, Norveç, Slovenya ve İsveç yüzde 3 barajını uyguluyorlar. En düşük seçim barajını yüzde 2 oranıyla İspanya, Yunanistan, Romanya, Ukrayna uyguluyor. Danimarka'da oyların 0.67'sini ve Hollanda'da ise, 1/150'sinin alınması 1 milletvekili çıkarabilmek için yeterlidir. Bu örnekler bile, Türkiye'de uygulanmakta olan yüzde 10'luk ülke barajının demokratik olmayan bir uygulama olduğunu açıkça gösteriyor.

Bazılarına göre, seçim barajları partiler enflasyonunu önleyerek, yönetimde istikrarı sağlamaya yönelik bulunuyor. Bu yaklaşımın yanlışlığı Türkiye ve Avrupa ülkelerindeki uygulamalar yönünden açıkça görülebiliyor. Gerçekten, yönetimde istikrar sadece yüksek seçim barajı uygulayarak, hükümetlerin kolayca kurabilmesini kolaylaştırmak anlamına gelmiyor.

Şöyle ki, yönetimde istikrardan daha çok bürokrasinin etkin işlemesi anlaşılmalıdır. Örneğin, geçmiş yıllarda İtalya'da olduğu gibi uzun bir süre boyunca, hükümet kurulamadığı halde, bürokrasinin iyi işlemesi nedeniyle ekonomik ve sosyal göstergeler hep olumlu olmuştur.

Türkiye'de ise, baraj nedeniyle hükümetler kolayca kurulabilmesine karşın, bürokraside spoil (partililerin yönetici yapıldığı) sistemi uygulandığından, gerçek anlamda yönetimde istikrar sağlanamamıştır. Buna karşın, merit (liyakat) sisteminin uygulandığı birçok ülkede ise, hükümetlerin geç kurulması durumlarında bile kamu yönetiminde istikrar kendiliğinden sağlanmıştır. Örneğin, Almanya'da hükümetlerin değişmesine karşın Merkez Bankası başkanı 25 yıl kadar görevini sürdürebilmiştir.

Barajlar nedeniyle kolayca parlamentoda en çok oya sahip olan bir siyasi partinin ulusal iradeyi temsil ettiği görüşü de bilimsel bir dayanaktan yoksundur. Gerçekten, 1984 seçimlerinde yüzde 34 oyla parlamentoda yüzde 65 oranında oylama gücünü (voting power) elde eden ANAP'ın sonraki seçimlerde barajın altında kalması milli irade yaklaşımının doğru olmadığını açıkça gösteriyor.

Benzer çelişki, DSP'nin yüzde 42 oyu ile tek başına hükümeti kuramaması durumu da, ulusal iradenin kullanılan seçim yöntemine göre değiştiğini gösteriyor. Bu çelişki, DSP'nin sonraki seçimlerde barajın altında kalması biçiminde açıkça ortaya çıkmıştır. Bu iki örneğimiz bile gerçekte milli irade diye bir yaklaşımın olamayacağını açıkça kanıtıyor. Gerçekten, milli irade olsaydı büyük seçmen kitlelerinin, görüşlerini çok kısa seçim dönemlerinden hemen sonra birden değiştirmemeleri gerekirdi. Öte yandan, böyle bir iradenin olmadığı teoride de doğrulanıyor.

Yüzde 10 barajının uygulanması ise, geniş bir seçmen kitlesinin siyasal tercihlerinin açıklanmasını (revealing the preferences) önlediği gibi, ayrıca demokrasinin istikrarlı işleyişini de önüyor. Gerçekten, seçim barajı ne kadar yüksek olursa seçimlerde tercihlerini açıklama olanağı bulamayan, ya da mecliste temsil edilemeyen (unrepresented) seçmenlerin sayısı da artıyor.

Örneğin, 2002 seçimlerinde Türkiye'de seçmenlerin yüzde 46.3'nün ve Türkiye'den sonra yüzde 7 oranında ikinci en yüksek baraj uygulayan Rusya'da yüzde 45'i mecliste temsil edilememiştir. 1984 ve 2002 seçimlerinde oylamaya katılan seçmenlerin 1/3'ünün (yüzde 34'nün) oylarıyla mecliste 2/3 oranında temsil gücü, ya da

toplam sandalyelerin yüzde 65'ini elde etme olanağı veren yüzde 10 barajı topluma önemli dışsal maliyetler yüklüyor.

Buna göre, seçmenlerden sadece baştaki siyasi partiye oy verenler bütçe politikalarından yararlanırlarken, geriye kalan daha büyük bir seçmen kitlesi ise, ekonomik ve siyasal tercihlerine uygun mal ve hizmet tüketemiyorlar. Çünkü, bütçe politikası baştaki siyasi partiye oy verenlerin tercih yapılarına uygun düşerken, yukarıdaki örneklerimize göre, seçmenlerin yaklaşık yüzde 65'inin tercihlerine aykırı olarak hazırlanıyor.

Ne var ki, yüzde 65 oranındaki önemli bir seçmen kitlesi, tercihlerine aykırı düşen söz konusu bütçenin finansmanına zorunlu olarak ödedikleri vergilerle katılmak durumunda kalıyorlar. Seçmenlerin istemedikleri kamusal mal ve hizmetleri finanse etme durumunda kalarak katlandıkları bu fedakarlığa, seçmenlere yüklenen dışsal maliyetler (voters externality cost) deniliyor. Baraj uygulaması nedeniyle oylarının boşa gideceğini düşünerek seçimlere katılmayanlar da göz önünde bulundurulursa, seçmenlere yüklenen dışsal maliyetlerin daha da yüksek olduğu sonucuna varılır.

Şöyle ki, bu durumda yüzde 35 seçmen oyu ile hükümeti kuran bir siyasi parti, oylamaya katılmayanlar eğer oylarını kullansalardı, bazı partiler barajı geçebileceklerdi ve bu durumda, yüzde 65 oranında oylama gücü kazanılamayacaktı.

Siyasal Maliye (Public Choice) biliminde, seçmenlere yüklenen dışsal maliyetler, mali istismar (fiscal exploitation) terimi ile açıklanır. Buna göre, muhalefette kalan partilere oy veren önemli bir seçmen grubunun talep ettiği kamusal mal ve hizmetlerin maliyeti, aynı hizmetleri talep etmeyen geniş bir seçmen kitlesinin ödediği vergilerle finanse ediliyor.

Örneğin, Alevilerin, Hıristiyanların ve laikliği benimseyen önemli bir seçmen grubunun diyanet işlerinin hizmetlerinden yararlanmadıkları halde, istemeyerek bu hizmetlerin finansmanına zorunlu olarak ödedikleri vergilerle katılmaları mali istismarın en somut bir örneğidir.

Benzer durum, eğitim, sağlık, toplu taşıma gibi daha birçok hizmet alanları için de söz konusudur. Örneğin, seçmenlerin büyük bir çoğunluğu, hızlı demiryolu taşımacılığını istedikleri halde, az sayıda seçmenin istediği otoyol projelerinin finansmanına katılmak zorunda kalmaları gibi çok sayıda örnek gösterebiliriz. Bütün sayılan bu olumsuzluklar yüzde 10 baraj uygulamasının bir sonucu olarak ortaya çıkıyor.

Yüzde 10 barajının kaldırılması gerektiğine ilişkin girişimler, sadece belli bir etnik grup için değil, bütün seçmenler yönünden ele alınmalıdır. Öte yandan, temsilde adaletin sağlanmasını önleyen, küçük seçim çevrelerinin büyük seçim çevrelerine göre daha az sayıda oy ile bir milletvekili seçmeleri gibi daha birçok sorunun da ele alınması gerekiyor. Bu durum açıkça Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu halde, Anayasa Mahkemesi tarafından ele alınmamasını anlama olanağı yoktur.

Parti liderlerinin milletvekili aday adaylarını belirlemeleri de, seçmen tercihlerinin parlamentoya yansıtılmasını önleyen diğer bir önemli sorundur. Bu nedenle, tek başına baraj sorununun çözüme kavuşturulması, temsilde adaleti sağlamada yeterli olmayacaktır. Öte yandan, Türkiye'de senato kurumunun olmaması da temsilde adaletsizliğe yol açıyor. Birçok ülkede olduğu gibi, senatoda muhalefetin ağırlıklı olması durumlarında mali istismar sorunu da kendiliğinden çözüme kavuşuyor.

Ancak, bu sorunların çözülmesi ise, temsilde adaleti sağlayacak bir seçim yasa reformunun gerçekleştirilmesine bağlı bulunuyor. Bizce, 27 Mayıs Anayasası'nın barajları sıfırlayan yöntemi, Türkiye için en ideal seçim sisteminin uygulanmasına olanak verecektir. Şöyle ki, Avrupa demokrasileri de barajları daha da aşağı çekecek biçimde seçim reformları yapma eğilimine girdiler. 27 Mayıs Anayasası'nın temsilde adaleti ve yönetimde istikrarı sağlayıcı uygulamalara dönmesi, Avrupa ülkeleri için iyi bir örnek olabilecektir.